రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువం

1

కాశ్మీర రాజధాని శ్రీనగరంలో అప్పుడప్పుడే ఉదయిస్తున్న సువర్ణ సూర్యకాంతులలో జగదీశ్వరాలయమంతా ఒక సహస్రదళపద్మంలా మెరిసిపోయింది. ఆ నిశ్శబ్ద సూర్యోదయవేళలో దేవాలయఘంటాధ్వానాలు మంద్రమంద్రంగా మారుమోగుతున్నాయి.

కాశ్మీర యువరాజు గోపాలవర్మ జగద్ధాత్రీదేవి పూజ ముగించుకొని జగదీశ్వరాలయ మండపం ఎదుట అలాగే నిలబడిపోయాడు. అతడెక్కివచ్చిన పంచకల్యాణి పక్కనే సిద్ధంగా నిలబడిఉన్నది. మరుక్షణంలోనే అతడక్కడినుంచి తిరిగి వెళ్ళిపోవచ్చునని అర్చకులందరూ మనసారా ఆశించారు. కాని అది జరుగలేదు. గోపాలవర్మ అలాగే పంచకల్యాణి పక్కనే నిలబడి గాఢంగా ఏదో ఆలోచించాడు. అర్చకులంతా అతని కెదురుగా దోసిలు లొగ్గి నిలుచున్నారు.

"అమ్మవారి ఆభరణాలన్నీ ఏమైపోయాయి? ఒక్కటీ కనబడదేమి?" అని గద్దించి అడిగాడు గోపాలవర్మ. అర్చకులంతా తలలు వంచేసుకున్నారు. వారిలో ఒక వృద్ధుడుమాత్రం తలవంచుకోలేదు.

"ఏం? ప్రత్యుత్తరం ఇవ్వదలుచుకోలేదా?

— మళ్ళీ గర్జించాడు గోపాలవర్మ. వృద్ధుడు "మహాప్రభూ! బందిపోటు దొంగలు ఆభరణాలన్నీ దోచుకుపోయారు" అన్నాడు. గోపాలవర్మ నిర్ఘాంతపోయాడు.

"ఎంతకాలం అయింది?"

"ఒక మాసం కావచ్చింది."

"దొంగలు దొరకలేదా?"

"లేదు."

"మహామాత్యుల కీవిషయం తెలిసిందా?"

"మేమంతా ఈ మధ్యనే వారిని సందర్శించి వచ్చాము. వారిది వినీవిననట్లుగా మాట్లాడ కూరుకున్నారు."

వృద్ధుడు చెప్పిన ప్రత్యుత్తరం వినేసరికి గోపాలవర్మ ఒక్క ఊపుతో పంచకల్యాణి మూపుపై కూర్చున్నాడు.

వృద్ధుడిచ్చిన సమాధానంతో అర్చకులందరికీ తిరిగి ప్రాణాలు కుదటబడ్డాయి. వెంటనే గోపాలవర్మ పంచకల్యాణి మహామాత్యుని భవనంవైపు దౌడు తీసింది.

జగదీశ్వరాలయం గోపాలవర్మ పితామహుడు అవంతివర్మ నిర్మింప చేసిన శైవదేవాలయం. ఆలయ ప్రతిష్ఠ జరిగిన కాలంలో అది శ్రీనగర దేవాగారాలన్నిటిలోకీ మకుటాయమానంగా ఉన్నదని పౌర జానపదులు పరమానందభరితులైనారు. నాటినించీ ఆ ఆలయంలో నిత్యార్చనాది వ్యవహారాలన్నీ యథావిధిగా కొనసాగిపోతున్నాయి. అంతఃపురంలోని మహారాణులెందరో అమ్మవారి కెన్నెన్నో అమూల్యాభరణాలు సమర్పించారు. ప్రత్యేకంగా గోపాలవర్మ పితామహి, అవంతివర్మ పట్టపుదేవి జగద్ధాత్రీదేవి పాదాలకు రత్నమంజీరాలు సమర్పించింది. పితామహుడు అవంతివర్మ ఆ దేవికి సువర్ణపాద పీఠిక సమర్పించాడు. ఇలాగ కాశ్మీర రాజవంశీయులందరూ ఆ దేవి కెన్నెన్నో ఆభరణాలు సమర్పించారు.

ఆనాడు యువరాజు గోపాలవర్మ జన్మదినోత్సవం. సూర్యోదయానంతరమే జగద్ధాత్రీ జగదీశ్వరులను సేవించుకోవాలని గోపాలవర్మ ఆ దేవాలయ గర్భగుడిలో ప్రవేశించాడు. అతని కెదురుగా ఆభరణాలు లేని వట్టి శిలా ప్రతిమలు మాత్రమే ప్రత్యక్షమైనాయి. అతని కళ్ళకు చీకట్లు కమ్ముకున్నట్లయింది. ఎలాగో అలాగ పూజ ముగించుకొని ఇవతలికి వచ్చి వేశాడు.

కాశ్మీర రాజధాని శ్రీనగర మధ్యంలో నిర్మించిన శైవదేవాలయంలో పట్టపగలే చౌర్యం జరిగిపోయింది! అది జరిగి దాదాపు ఒక

మాసం కావచ్చింది. అయినా ఆ బందిపోటు దొంగ లెవరో పట్టుపడ లేదు. దండనాయకులు, సేనానాయకులు, మహామాత్యులు మొదలైన మహామహులంతా ఏమైనారు? సుఖంగా మృష్టాన్నం భుజించి నిద్ర మత్తులో మునిగిపోయారా? ఎంతటి మహాప్రమాదం! ఎంతటి అపచారం!

యువరాజు హృదయంలో ఈ విధమైన ఆలోచన లెన్నో పొంగి పరవళ్ళు తొక్కాయి. ఆ పైన దానికి అతని ఉడుకురక్తం కూడా తోడైంది. గోపాలవర్మ కీజన్మదినోత్సవంతో నిండినవి ఇరవై ఏళ్ళే.

ఆ ఉడుకు రక్తం ఉద్ధృతంలో గోపాలవర్మ శరవేగంతో మహామాత్యుని భవంతి సింహద్వారం సమీపించాడు. వెంటనే అక్కడి ద్వారపాలకు లావార్త మహామాత్యుని కందజేశారు. అత డా వార్త విని నిర్ఘాంతపోయి నిలుచున్నపాటుగా సింహద్వారం సమీపించి రాజోచితమర్యాదలతో యువరాజును భవంతిలోపలికి తీసుకుపోయాడు. అతని ధోరణి కొంచెం పరిశీలించగానే మహామాత్యుని కేదో పెద్ద అవాంతరమే వచ్చి ఉండవచ్చునని అనుమానం తగిలింది. అందుచేత మంత్రి యువరాజు ననేకవిధాల రాజోపచారాలతో శాంతింపజెయ్యాలని శాయశక్తులా ప్రయత్నించాడు. అయినా యువరాజు ముఖంలో ప్రసన్నత స్ఫురించలేదు.

మార్గాంతరం లేక మంత్రి కొంతసేపటికి గోపాలవర్మను నెమ్మదిగా ప్రసంగంలోనికి దింపాడు. గోపాలవర్మ అలాగే రుసరుసలాడుతూ తీవ్రంగా ఇలా గడిగాడు:

"ఇంతకీ శ్రీనగర దండనాథులంతా ఏమైపోయారు?"

"చేతనైనంతవరకు ప్రయత్నిస్తూనే ఉన్నారు. కాని ఎక్కడా ఆ దొంగల జాడ పొడగట్టనే లేదు!"

"ఎంత అసమర్థత! శ్రీనగర మధ్యంలో శివాలయంలో పట్టపగలే చౌర్యం జరిగింది! మాసం గడిచినా చోరులు పట్టుబడలేదు! తమ కేమీ ఇది పట్టినట్టే కనబడలేదు!" అన్నాడు యువరాజు దురుసుగా.

"ఏలినవా రంత ఆగ్రహిస్తే నేనేమి విన్నవించగలను? నేనున్నూ రాత్రింబగళ్ళూ నిద్రాహారాలు విడిచి చెయ్యగలిగినన్ని ప్రయత్నాలు

చేస్తూనే ఉన్నాను. ఎంత ప్రయత్నించినా మరి నాకు శక్యంకాలేదు" అన్నాడు మంత్రి.

"ఆలాంటప్పుడు సమరుల కెవరికైనా తమ పదవి అప్పగించడం మంచిదేమో!" అన్నాడు గోపాలవర్మ.

మంత్రి ఈ మాటతో లోపల మండిపడిపోయాడు. నలభై ఏళ్ళుగా నిర్వహిస్తున్న మహామాత్య పదవికీ నాడు అసామర్థ్య దోషం పట్టించే అని లోలోపల ఎంతైనా కుంగిపోయాడు. రాజసేవ నాగుబాముతో చెలగాటమే అని అతనికి తెలుసు. అయినా లోలోపలి కోపం అంతా అణచివేసుకొని పైకొక చిరునవ్వునవ్వి బింకంగా ఇలాగన్నాడు: "తమ కింకా ముక్కుపచ్చలారలేదు! ఈ రాజ్యకార్య నిర్వహణలోలోతు లింకా తమకు తెలియవు! మరి తమకు నేనేమని మనవి చెయ్యగలను!"

ఈ సమాధానంతో యువరాజు కన్నులెర్రబడ్డాయి.

"తమ రెవరితో ప్రసంగిస్తున్నారో మరిచిపోయినట్లున్నారు!" అన్నాడు ఆవేశంతో.

"తమ దయవల్ల నా కింకా అంతటి మరుపు రాలేదు! నేను కాశ్మీర యువరాజులు శ్రీ శ్రీ శ్రీ గోపాలవర్మ ప్రభువర్యులతో ప్రసంగిస్తున్నాను" అన్నాడు మహామాత్యుడు అంతకన్నా బింకంగా.

"ఓహో! అలాగా! అయితే సూర్యాస్తమయానికి పూర్వమే ఆ బందిపోటు దొంగల తల లెగిరిపోయి తీరాలి!" అన్నాడు కాశ్మీర యువరాజు.

"అందుకు సందేహమా? నిరభ్యంతరంగా ఎగిరిపోతాయి! ఆ బందిపోటు దొంగలను అంతగా వెతికి వెతికి పట్టుకోవలసిన అవసరం కూడా లేదు. వారంతా మన కాశ్మీర సైన్యంలో యోధులే!" అన్నాడు మంత్రి. యువరాజు నిర్ఘాంతపోయాడు.

"అయితే ఈ దురంతాలన్నీ మీ ఎరుకలోనే జరుగుతున్నాయన్న మాట!"

"నా ఎరుకలో జరగడమేమిటి మహా ప్రభూ! నేనే స్వయంగా చేయిస్తున్నాను!"

"ఆఁ! అయితే జగదీశ్వరాలయం బందిపోటు దొంగల పేరుతో కొల్లగొట్టించిందీ మీరేనా?"

"అవును!"

"కాశ్మీర రాజ్యంలో ప్రజ హాహాకారాలు చేస్తున్నా, భరింపరాని పన్నుల భారంలో కుంగిపోతున్నా, కొత్త పన్నులు విధించి పీడిస్తున్న వారు మీరేనన్నమాట!"

"అవును. నిజమే! ఇంత స్పష్టంగా విప్పిచెప్పినా ఇంకా ఎందుకలా ప్రశ్నిస్తున్నారో నా కవగతం కావడంలేదు! కనకనే మీకీ రాజ్యవ్యవహారాల లోతులు బాగా తెలియవని మనవిచేసుకొన్నాను" అన్నాడు మహామాత్యుడు. ఆపైన హేళనగా ఒక విషపు నవ్వు నవ్వాడు.

గోపాలవర్మ ఇంకా ఆ విషపు నవ్వు ఆఘాతంలోనించి కోలుకోలేదు. అలాగే నిశ్చలంగా మంత్రికేసి చూసి—"ఈ అధికారం మీ కెవరిచ్చారు?" అన్నాడు.

"ఇది వెల్లడించడానికి వీలులేదు."

"వెల్లడించక తప్పదు."

"రహస్యభంగం చెయ్యమని వాగ్దానం చేస్తే మనవి చేస్తాను."

ఈ మాటతో గోపాలవర్మ నోట మాట రాలేదు.

తర్వాత ఒక్క నిమిషం ఊరుకొని మంత్రికోరినట్లు వాగ్దానం చేశాడు.

"ఇది కాశ్మీరాధీశ్వరుల ఆజ్ఞ!" అన్నాడు మహామాత్యుడు.

"నిజమేనా?"

"నిజమే! మరి మీరు నాకిచ్చిన మాట తప్పకూడదు!" అన్నాడు మంత్రి.

గోపాలవర్మ రెండు చేతులతోనూ తలపట్టుకొని అలాగే కూర్చుండిపోయాడు.

తరవాత మెల్లిగా తలపైకెత్తి మంత్రికేసి చూసి—

"ఇంతటి దురంతాలకు కారణం?" అన్నాడు.

"కోశాగారంలో ధనాభావమే."

'మా పితామహులు కూడువచేసిన ధనరాసులన్నీ ఏమైపోయాయో!?'

"తమరలాగ ప్రశ్నిస్తే నే నేమి చెప్పగలను?" అన్నాడు మంత్రి.

తిరిగి యువరాజు రెండు చేతులతోనూ తల పట్టుకున్నాడు.

"దీనిలో మీరింతగా మథన పడవలసిందేమీ లేదు. రాజధర్మమే అట్టిది!" అన్నాడు మంత్రి యాదాలాపంగా.

గోపాలవర్మ ఒక్క పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టి మంత్రి దగ్గర సెలవు తీసుకోనే మాటకూడా మరచిపోయి నెమ్మదిగా అడుగులు వేసుకుంటూ అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయాడు. అలాగ నాలుగడుగులు వేసి తిరిగి పంచ కళ్యాణిమీద కూర్చున్నంతవరకూ అతనికి శరీరం మీద స్పృహే లేదు.

2

గోపాలవర్మ రాజప్రాసాదానికి తిరిగి వచ్చివేసి జగదీశ్వరాలయ విషయంలో వేగులవారిని, కొందరు సన్నిహితులయిన రాజాధికారులను కలుసుకొని దేవాలయ వ్యవహారంలోనే కాక, కాశ్మీర రాజ్యపరిపాలనలో జరుగుతున్న దురంతాలెన్నెన్నో లోతుగా అవగాహన చేసుకొన్నాడు. అవి వింటున్న కొద్దీ అతని హృదయం దహించుకు పోయింది.

కాశ్మీర చక్రవర్తి శంకరవర్మ పరిపాలన ప్రారంభంలో కాశ్మీర రాజ్య ప్రాభవ వైభవాలు భారతవర్షంలో అంతటా ప్రతిధ్వనించాయి.

గోపాలవర్మ అప్పటికింకా చాలా చిన్నవాడు. అయినా పౌర జానపదులు శంకరవర్మయెడల చూపే భక్తి ప్రపత్తులు, గౌరవాదరాలు గోపాలవర్మకు ఇంకా బాగా జ్ఞాపకం ఉన్నాయి. అతని పితామహుడు అవంతివర్మ మహా ధర్మాత్ముడని ప్రసిద్ధి కెక్కిన మహాత్ముడు. అతని తరవాత రాజ్యానికి వచ్చిన శంకరవర్మ ధర్మపాలనలో అవంతి వర్మను కూడా అతిక్రమించి వేస్తున్నాడని ఆనాడు ప్రజ అనేక విధాలుగా ప్రశంసించేవారు. చాలాకాలం గడచినా ఆ విషయాలన్నీ గోపాలవర్మకు ఇటీవలే జరిగినట్లున్నాయి.

కాని క్రమక్రమంగా కాశ్మీరాధీశ్వరుడు శంకరవర్మ హృదయంలో విపరీతమైన ధనలోభం బయలుదేరింది. కొన్ని కొన్ని దుర్వ్యసనాలేవో అలవడ్డాయనికూడా ప్రజలు గుసగుసలాడుకొనేవారు. అవేమీ పైపైకి అంత స్పష్టంగా కనిపించకపోయినా భయంకరమైన ధనలోభము, దాని వలన ఏర్పడిన క్రౌర్యము అతని లోలోపల బాగా పెచ్చు పెరిగి పోయాయి. తన తండ్రి హృదయంలో బయలుదేరిన క్రౌర్య ప్రవృత్తి గోపాలవర్మకు తెలిసినప్పుడు అతని హృదయం ఎంతో అలమటించి పోయేది. తండ్రి హృదయంలో హఠాత్తుగా బయలుదేరిన ఈ పాశవిక క్రౌర్య ప్రవృత్తికి కారణమేమిటా అని లోలోపల అతడెంతో మథన పడుతూండేవాడు.

క్రమక్రమంగా శంకరవర్మ హృదయంలో క్రౌర్యంతో పాటు ప్రజలను పీడించే దుష్ట ప్రవృత్తి కూడా బాగా మితిమీరిపోయింది. అనంతివర్మ తన ఆస్థానంలో ప్రతిష్ఠించిన ప్రసిద్ధ కవీశ్వరులందరికీ జీవిడీ మన్నాలు జరిగిపోయాయి. వారందరూ మరి వేరే గత్యంతరంలేక శ్రీనగర రాజ వీధులలో యాయవారము మొదలైన నీచ వృత్తు లవలంబించి జీవితాలు వెళ్ళబుచ్చుకొంటున్నారు. ఇంతేకాక కృషి వాణిజ్యాది వృత్తులతో జీవించేవారి వరుమానాలపై విపరీతమైన పన్నుల భారాలు విధించి వారం దరినీ పీల్చి పిప్పిచేయడం మొదలు పెట్టాడు. ఈ క్రూర పరిపాలనతో క్రమక్రమంగా కాశ్మీర ప్రాజానీకంలో హాహాకారాలు చెలరేగాయి. రాజకోశాగారంలో ధనలోపం వల్లనే ఇలాంటి పరిస్థితు లేర్పడుతున్నా యేమోనని గోపాలవర్మ భావించేవాడు. కొంతకాలంపాటు ఆ దుష్పరిపాలన కంతటికీ మహామాత్యుని క్రౌర్యమే కారణమని అతడూహించే వాడు. అపైన బందిపోటు దొంగల మిషతో శ్రీనగరంలో ప్రసిద్ధ దేవాలయాలు కూడా కొల్లగొట్టించే భీషణ క్రౌర్యం కూడా బయటపడి పోయింది. దీనికి వెంటనే ప్రతీకారం జరిపించకపోతే క్రమక్రమంగా ప్రజల్లో విద్వేషాగ్ని చెలరేగగలదని గోపాలవర్మ కెంతో భయంవేసింది. విద్వేషాగ్ని మాట అటుంచినా ఆ అధర్మ పరిపాలన తలుచుకుంటే గోపాలవర్మ హృదయం దహించుకుపోయింది.

ఇది ఎలాగో అలాగ అరికట్టి తీరాలనీ, కాశ్మీరంలో తిరిగి అవంతి వర్మ కాలంనాటి ధర్మపరిపాలన నెలకొల్పించాలనీ గోపాలవర్మ నిశ్చయించుకొన్నాడు. ఒకసారి తండ్రిగారితో ఆ విషయాలన్నీ ముఖతః ప్రసంగించాలని నిశ్చయించుకొన్నాడు. అంతమాత్రంచేత ఆయన తన క్రూర ప్రవృత్తి మానివేసే అవకాశం కలగదేమోనని అతని అనుమానం. ఏమైనా ఇది సాధించి తీరాలనే దృఢనిశ్చయం కూడా వెంటనే గోపాల వర్మలో బాగా బలపడిపోయింది. అంతలోనే అతనికొక వరప్రదాన విషయం స్ఫురణకు వచ్చింది. దానితో తప్పకుండా తన కార్యం సాధించుకోవచ్చునని గోపాలవర్మ లోలోపల ఎంతో మురిసిపోయాడు. ఆ వర ప్రదాన విషయం ఇది:

ఒకనాడు గోపాలవర్మ శంకరవర్మతో కలిసి కాశ్మీర పరిసరారణ్యంలో మృగయావినోదం చూడడానికి వెళ్లాడు. ఆ మృగయావినోదంలో గోపాలవర్మ పాల్గొనలేదు. కాశ్మీర మహారాజు శంకరవర్మ పరిజనులతో కలిసి అరణ్యంలో వేటాడుతున్నాడు. వేట తమకంలో ఎవరూ వెనుకచూపు లేకుండా ముమ్ముందుకు సాగిపోతున్నారు. ఆనాడు శంకరవర్మ ఎన్నెన్నో క్రూరజంతువులను సంహరించివేశాడు. అంతలోనే ఒక చిరుతపులి అమాంతంగా వెనుకనించి ఎగిరివచ్చి శంకరవర్మ మీదికి లంఘించింది.

కనురెప్పపాటులో అది శంకరవర్మ కంఠం చీల్చివేసేదే! కాని ఆ వెనుకనే నిలుచున్న గోపాలవర్మ ఒక్క బల్లెం పోటుతో దానిని అక్కడే కూల్చివేశాడు. శంకనవర్మ దానికెంతో సంతోషించి గోపాలవర్మతో—

“నాయనా! నీ కేమి వరం కావాలో కోరుకో!” అన్నాడు.

ఆవసరం వచ్చినప్పుడు ఆ వరం స్వీకరిస్తానని గోపాలవర్మ అన్నాడు. శంకరవర్మ అతని దూరదృష్టికి మరింత సంతోషించాడు. అది జరిగి అప్పుడే అయిదారు నెలలయిపోయింది. ఆ వరం నేడడుగవలెనని గోపాల వర్మ నిశ్చయించుకొన్నాడు. పైగా అది గోపాలవర్మ జన్మదివసం కూడాను. అందుచేత తండ్రి తప్పక తన కోరికను నెరవేర్చ వచ్చునని అతని ఆశ. ఆ వరప్రదానం చెయ్యకుండా తప్పించుకుపోవడానికి కిక

మార్గాంతరమేమీ లేదు. ఆ ఆనందంతో ఉప్పొంగిపోతూ గోపాలవర్మ నెమ్మదిగా శంకరవర్మ ప్రాసాదానికి బయలుదేరాడు.

దారిలో అతనికి శ్రీనగరం అంతా బీదప్రజ దీనవదనాలతో పాడు పడిపోయినట్లు కనబడింది. ఆ దీన దరిద్రుల దైన్య జీవితం చూచే సరికి అప్రయత్నంగా అతని కళ్ళమ్మట వేడి వేడి కన్నీటి ధారలు ప్రవహించాయి.

అతడు రాజభవనం సమీపించేసరికి రెండుఝాములయింది. ఆనాడు గోపాలవర్మ జన్మదినోత్సవం కావడంవల్ల కాశ్మీర మహారాజా శంకరవర్మ సుఖంగా సింహాసనంమీద కూర్చుని ఆత్యంతాప్తులయిన నలుగురయిదుగురు రాజబంధువులతో ఇష్టాగోష్ఠి జరుపుతూ ఎంతో ఉల్లాసంగా ఉన్నాడు. కొంచెం దూరంగా నలుగురైదుగురు విట విదూషకులు కూర్చున్నారు. తమలో తామేవేవో ఛలోక్తులు విసురుకొంటున్నారు.

యువరాజు లోపలికి ప్రవేశించేసరికి విట విదూషకులంతా శంకరవర్మకు కొంచెం దూరంగా వెళ్ళి కూర్చున్నారు. వెంటనే తమతమ ఛలోక్తులు కూడా కట్టిపెట్టి వేశారు.

శంకరవర్మ అతన్ని చూస్తూనే ఎంతో ఆప్యాయంగా సరసన కూర్చోబెట్టుకొని—

"ఏం, పంచకల్యాణి బాగున్నదా?" అన్నాడు. అది శంకరవర్మ కుమారునికి జన్మదినోత్సవం కానుకగా బహూకరించిన ఉత్తమాశ్వం. ఆ విషయం గోపాలవర్మకు హఠాత్తుగా స్ఫురించింది.

"అవునవును! చాలా చక్కని ఉత్తమాశ్వం!" అన్నాడు గోపాలవర్మ కొంచెం కంగారుగా.

శంకరవర్మ అతని ధోరణి పసికట్టివేశాడు. అతడు జన్మదినోత్సవం నాడావిధంగా నిరుత్సాహంగా ఉండడానికి కారణమేమో అతనికి బోధపడలేదు. ఎంతో ఆప్యాయంగా దగ్గరకు పిలిచి దానికి కారణమేమని అడిగాడు. గోపాలవర్మ ఎంతో వినయ విధేయులతో అతనికి ప్రత్యుత్తరం ఇచ్చాడు.

"మీరు నాకొకవరం ప్రసాదిస్తామన్నారు! జ్ఞాపకం ఉన్నదా?"

"లేకేమి"

"నే నా వరం ఈనాడు కోరుకొంటున్నాను."

శంకరవర్మకు లోలోపల కొంచెం అనుమానం తగిలింది. అయినా అది పైకి కనబడనీయలేదు.

"ఓ! అలాగే కోరుకోవచ్చును. దానికేమి! ఈవేళ జన్మదినోత్సవం కదా!"

గోపాలవర్మ తిరిగి ఎంతో వినయంగా —

"తప్పకుండా నేనుకోరుకున్నవరం అనుగ్రహించాలి" అన్నాడు.

శంకరవర్మకు దీనితో అనుమానం బాగా దృఢపడింది.

"ఏమిటావరం?" అన్నాడు.

గోపాలవర్మ మొదట కొంచెం తటపటాయించాడు. తరవాత కాశ్మీర ప్రజ అధర్మ పరిపాలకుల పదాఘాతం కింద పడి సతమతమైపోతున్నదనీ, ఇటువంటి అధర్మపరిపాలన పూర్వకాలంలో ఎన్నడూ కనీవినీ ఎరగమని ప్రజలంతా వాపోతున్నారనీ, తిరిగీ పితామహులు అవంతివర్మ కాలంనాటి ధర్మపరిపాలన ప్రతిష్ఠింప వలసిందనీ, అదే తన వరమనీ గోపాలవర్మ ఎంతో వినయపూర్వకంగా విన్నవించాడు.

మహారాజామాట విని ఒక్కసారిగా విరగబడి నవ్వాడు.

అదిచూచి 'ఎంత విషపు నవ్వో!' అనుకొన్నాడు గోపాలవర్మ.

కనుబొమ్మలు కలిసిపోయి ఒకే నీలరేఖగా స్ఫురించే శంకరవర్మ ముఖ కవళికలో ఆ విషం అంతా మూర్తీభవించినట్లు స్ఫురించింది.

తరవాత కాశ్మీరాధీశ్వరుని ముఖంలో ఆ నవ్వంతా ఒక్కసారిగా అదృశ్యమైపోయింది. వెంటనే కొంత విషాదచ్ఛాయ గోచరించింది. తన కుమారుడే ఆ విధంగా తన పరిపాలన నిందించేసరికి అతని నెవరో వెనకనించి ఒక్కసారిగా వాడి శూలంతో పొడిచినట్లయింది. 'ఇదంతా ఎవరికోసం? తనకోసమేగదా!' అనుకున్నాడు శంకరవర్మ. పిమ్మట ఒక పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచి గోపాలవర్మతో ఇలాగన్నాడు:

"ఈ రాజ్యాధికారం చేపట్టక పూర్వం మీ పితామహుల చేతిలో నే నెన్ని కష్టాలనుభవించానో నీ కెరుగుదువా?"

"నే నెరగనే! నాకేమీ తెలియదే!"

"అయితే చెబుతున్నాను. విను. ఒకసారి ఆయన వేటాడుతూ తా మెక్కిన అశ్వం వెనువెంటనే పరుగెత్తమని నాకాజ్ఞాపించారు. కాళ్ళకు పాదరక్షలైనా లేకుండా ఆ అశ్వం వెంట వెంట పరుగులు పెట్టాను. నా పాదాలంట రక్తధారలు ప్రవహించాయి."

గోపాలవర్మ విస్తుపోయి —

"ఎందుకంతటి క్రౌర్యం?" అన్నాడు.

శంకరవర్మ మళ్ళీ మొదలుపెట్టాడు :

"అదే చెబుతున్నాను. శ్రద్ధగా విను. వేళ్ళు కొంకరపోయే తీవ్ర శిశిరంలో నాచేత సన్నని వస్త్రాలు ధరింపజేసేవారు. మండు వేసంగిలో దట్టమైన ఉన్నివస్త్రాలు ధరింప జేసేవారు. ఇలాగ నేనెన్నో యమయాతనలు అనుభవించాను. తెలిసిందా?"

"దీనికి కారణం?"

"అప్పటి మహామాత్యులొకసారి మీ పితామహుల నీవిధంగానే ప్రశ్నించారు. దానికాయన ఇచ్చిన సమాధానమేమో విన్నావా?"

గోపాలవర్మ వినలేదన్నట్లుగా అతనికేసి చూచాడు.

శంకరవర్మ తిరిగి ప్రారంభించాడు :

"మహామాత్యునితో మీ పితామహులేమన్నారో కొంచెం విను. 'అగర్భ శ్రీమంతులకు క్షుద్రదరిద్రుల కష్టసుఖాలు తెలియవు. రాజ్యాధికారం చేజిక్కిన తరవాత అవి జ్ఞప్తికి రావాలనే దృష్టితో నేనీవిధంగా నా కుమారునికి దుఃఖానుభూతి కలిగిస్తున్నాను' అన్నారాయన."

"ఎంతటి నిశితమైన అసిధారా శిక్షణ!" అన్నాడు గోపాలవర్మ.

పిమ్మట ఒక్క నిమిషంవరకు శంకరవర్మ ఏమీ అనకుండా, రెప్పపాటు లేకుండా కుమారుని ముఖం పరిశీలించాడు. గోపాలవర్మ కూడా అలాగే రెప్పపాటు లేకుండా శంకరవర్మ ముఖంకేసి చూచాడు.

"ఆ విధంగా కష్టసుఖాలు చవిచూచినా కొంతకాలం రాజ్యపరిపాలనం సాగించేసరికి నాలో కారుణ్యం లేశమైనా మిగలకుండా పూర్తిగా నశించిపోయింది. కాని బాల్యంలో నేను నీవలెనే ప్రజలకష్టాలు

చూచి ఎన్నెన్నో మారులు కన్నీరు విడిచిపెట్టాను. కాని క్రమక్రమంగా నా హృదయం కఠిన శిలగా మారిపోయింది. నీ వన్నట్టు నాది క్రూర పరిపాలనమే. అయితే ఇంతకంటే గత్యంతరం లేదు.''

గోపాలవర్మ ఆయన హృదయం లోభ పిశాచావిష్టమై పోయినదనీ, అందువల్లనే ఆ విధంగా ప్రసంగిస్తున్నాడనీ అనుకొన్నాడు. అయినా నిరుత్సాహపడక —

''మరి పితామహు లీ విధంగానే పరిపాలించారా?'' అని ప్రశ్నించాడు.

''అప్పటి కాలమాన పరిస్థితులు, అప్పటి ప్రజవేరు!'' అన్నాడు శంకరవర్మ.

ఆపైన అతడేమీ మాట్లాడకుండా గాఢంగా ఏదో ఆలోచించాడు. తరవాత గోపాలవర్మ ఒక్క క్షణంపాటు మాట్లాడకూరుకొని తన ప్రార్థన మన్నించి, వాగ్దానం చేసినట్టుగా వరప్రదానం చెయ్యవలసిందని ప్రతిమాలు కొన్నాడు.

పిమ్మట శంకరవర్మ తిరిగీ అలాగే వికటాట్టహాసం చేశాడు. దానికి దూరదూరంగా కూర్చున్న విట విదూషకుల నవ్వులుకూడా తోడైనాయి.

శంకరవర్మ అంతలోనే తన నవ్వాపి కుమారునికేసి నిశితంగా చూసి —

''సరే! నీవు కోరినట్టుగానే నీకు వర ప్రదానం చేస్తున్నాను. నీవు కూడా నాకొక వరప్రదానం చేస్తావా?'' అన్నాడు.

''నేనా? వరప్రదానమా?''

''అవును నీవే!'' అన్నాడు శంకరవర్మ.

''నేను మీకు వరప్రదానం చెయ్యగలనా?''

''చెయ్యగలవు!''

''అయితే అలాగే!'' అన్నాడు గోపాలవర్మ.

శంకరవర్మ ఒక్క నిమిషం గంభీరంగా మాట్లాడ కూరుకుని —

''నా అనంతరం నీవు రాజ్యాధికారానికి వచ్చిన తరువాత నాకంటే

ఎక్కువ క్రౌర్యం వహించనని వాగ్దానం చెయ్యాలి. అదే నే నడిగే వరం. నాకది చాలు'' అన్నాడు.

ఆటు పిమ్మట శంకరవర్మ తిరిగీ ఉవ్వెత్తుగా విరగబడి నవ్వడం మొదలు పెట్టాడు. దానితోబాటు విట విదూషకులుకూడా అదే పనిగా విరగబడి నవ్వడం ప్రారంభించారు.

ఆ అవహేళనతో గోపాలవర్మ కన్నులలో రక్తం ప్రవహించింది. విట విదూషకుల దగ్గరికి వెళ్ళి ఒళ్ళెరగని క్రోధంతో—

''ఎందుకలా నవ్వుతున్నారు! మీరు మానవులా, పశువులా?'' అని దూషించాడు గోపాలవర్మ.

వారిలో ఒక విదూషకుడు వెటకారంగా కళ్ళెగరవేసి శంకరవర్మ వైపు తిరిగి—

''మహాప్రభూ! పశువులు నవ్వవు! మానవులే నవ్వేది!'' అన్నాడు. ఆ మాటతో మళ్ళీ సభలో కలకలహాసం చెలరేగింది.

గోపాలవర్మ ఉగ్రుడైపోయాడు: ''ప్రస్తుత పాశవిక పరిపాలనలో మానవుల ముఖాల్లో నవ్వులు నశించిపోయాయి! ఇక పశువులే నవ్వ గలిగేవి!'' అన్నాడు.

దీనితో సభలోనివారంతా పిడుగు మొత్తినట్లుగా స్తంభించి పోయారు. శంకరవర్మ ముఖం జేవురించింది. అయినా అతడేమీ అనలేక తలవంచుకొని ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టాడు. వెంటనే గోపాలవర్మ సాధిక్షేపంగా సభ్యుల ముఖాలు పరిశీలిస్తూ కనురెప్ప పాటులో ఆ భవనంలోంచి వెళ్ళిపోయాడు.

3

అటుపిమ్మట క్రమక్రమముగా ఒక సంవత్సరం గడిచిపోయింది. ఆ సమయంలో శంకరవర్మ, గోపాలవర్మ క్రమక్రమంగా ఒకరొకరికి దూరులైపోయారు. ఎప్పుడో గాని పరస్పర ముఖావలోకనాలే జరిగేవి కావు. ఆ పిమ్మట శంకరవర్మ క్రూర పరిపాలనలో అంతగా మార్పేమీ గోచరించలేదు. అయితే అతని పేరు చెబితేనే శత్రువుల గుండెలు దద్దరిల్లి

పోయేవి. అనంతరం అత డెన్నెన్నో దండయాత్రలు చేసి కాశ్మీర రాజ్య ప్రాభవం నాలుగుమూలలా విస్తరింప జేశాడు. అయితే కాశ్మీర ప్రాభవ విస్తరణతో బాటు ప్రజలలోను, చతురంగ సైన్యంలోను అసంతృప్తి, విద్వేషాగ్ని కూడా బాగా పెచ్చు పెరిగిపోయాయి.

తరువాత కొంతకాలానికి శంకరవర్మ తన అపార సేనావాహినితో సింధు నదీతీర రాజన్యుల దర్పం అణిచివేసి, వారందరినీ కాశ్మీరసామంతులుగా మార్చివేశాడు. ఉరశాపురంలో కాశ్మీర సైన్యంలో కొంత విప్లవాగ్ని చెలరేగిందనే వార్తలు శ్రీనగరంలో వ్యాపించాయి గాని, క్రమంగా అవ్వన్నీ అంతరించిపోయాయి. శంకరవర్మ ఆ దిగ్విజయం ముగించుకొని తిరిగీ శ్రీనగరానికి వచ్చి వేస్తున్నాడని వేగరులు కొందరు కొన్ని వార్తలు చేరవేశారు.

ఆవేళ బాగా చీకటిపడింది. ఒక వార్తాహరుడు నురగలు కక్కుకొంటూ వచ్చి గోపాలవర్మతో కాశ్మీర మహారాజు శ్రీనగర సింహద్వారం దాటి నగరంలో ప్రవేశించారనే వార్త అందించాడు.

గోపాలవర్మకు తండ్రి అధర్మ పరిపాలన ఎడల ఎంతటి వైముఖ్యం కలిగినా అతని బల పరాక్రమచతురతలంటే ఎంతైనా గౌరవం, అదీగాక మహారాజు పురప్రవేశం చేస్తున్నప్పుడు యువరాజాతని కెదురేగడం మహారాజ మర్యాద.

గోపాలవర్మ తండ్రి బహూకరించిన పంచకళ్యాణి పైకి లంఘించి ఒక్క క్షణంలో శ్రీనగర సింహద్వారం చేరుకొన్నాడు.

ఒక పెద్ద పట్టపు ఏనుగుపై అధిరోహించి శంకరవర్మ మెల్లి మెల్లిగా నగరంలో ప్రవేశిస్తున్నాడు. అతని వెను వెంట అపారమైన కాశ్మీర సేనా సముద్రం. శ్రీనగర పౌరులు దిక్కులు పిక్కటిల్లేటట్లు జయ జయ ధ్వానాలు చేస్తున్నారు. వేలాది కరదీపికలతో ఆ నాడు శ్రీనగర రాజ వీధులలో పండు వెన్నెలకే వెల్లివిరిసాయి.

శంకరవర్మ అధిరోహించిన మత్తగజం నెమ్మదిగా ఆగింది. యువరాజా ప్రదేశానికి చేసుకోగానే తిరిగీ పౌరుల జయ జయ ధ్వానాలు మిన్ను ముట్టాయి. శంకరవర్మ మెల్లిగా శిరః కంపం చేస్తూ చేతులెత్తి నమస్కరిస్తూ పౌరుల అభినందన పరంపర లందుకొంటున్నాడు. గోపాల

వర్మ నెమ్మదిగా పట్టపు ఏనుగుపై అంబారీలో ప్రవేశించాడు. దానిలో మహామాత్యుడు, కాశ్మీర చక్రవర్తి శంకరవర్మ మాత్రమే కనిపించారు.

గోపాలవర్మ సవినయంగా జనకునికి నమస్కరించాడు. శంకరవర్మ శిరఃకంపం చేశాడు.

గోపాలవర్మకు ఆ శిరఃకంపం అపూర్వంగా కనిపించింది. ఎంతో పరిశీలనగా తండ్రి ముఖకవళిక పరిశీలించాడు. ఆ ముఖంలో జీవ కళ లేదు. అది మృతదేహం! గోపాలవర్మ నిర్ఘాంత పడిపోయి ఆదేమని మహామాత్యుణ్ణి ప్రశ్నించాడు. మహామాత్యుడు చేయెత్తి మాట్లాడవద్దని నెమ్మదిగా సంజ్ఞచేస్తూ అతనితో ఇలాగన్నాడు:

"మహాప్రభూ! మీ రిప్పుడు గుండె రాయి చేసుకొని ధైర్యం చిక్కబట్టాలి. శంకరవర్మ చక్రవర్తి మరణించి అప్పుడే రెండు రోజులు అయింది. ఉరశాపురంలో సైనికులు కొందరు తిరుగుబాటు చేశారు. చక్రవర్తి ఆ తిరుగుబాటంతా అణిచివేశారు. కాని పర్వతం చరియపై పొంచి కూర్చున్న శబర యోధుడొకడు విషదిగ్ధమైన బాణం చక్రవర్తిపై ప్రయోగించాడు. అది తగిలిన కొన్ని గడియలలోనే చక్రవర్తి స్వర్గస్థులైనారు. వెంటనే సైన్యంలో విప్లవాగ్ని చెలరేగితే కాశ్మీర రాజ్యానికే ముప్పు వాటిల్లగలదనే భయంతో మేమొక ఉపాయం ఆలోచించాము. మహారాజు స్వర్గస్థు అయినా సైనికుల కెవరికీ అది తెలియనీయలేదు. ఆయన సజీవులే అన్నట్లుగా సైన్యంలో అందరికీ భ్రమ కలిగించాము. శిరస్సుకు, హస్తాలకు చిన్న చిన్న తాళ్ళు కట్టి ముందు వెనుకలకు కదలాడేట్లు ఏర్పాటు చేశాము. అందువల్లనే చక్రవర్తి స్వయంగా ప్రజాభివందనా లందుకొంటూ నమస్కరిస్తున్నట్లుగా మీకందరికీ స్ఫురించింది. ఈ ఉపాయంవల్లనే కాశ్మీర సైన్యం శ్రీనగరంలో ప్రవేశించే వరకు తీవ్ర విప్లవం చెలరేగకుండా జాగ్రత్తపడ్డాము. ఇది చక్రవర్తికి మహాపచారమే కాగలదని మాకు తెలియక పోలేదు. కాని కాశ్మీర రాజ్య సంరక్షణ దృష్టితో చేసిన ఈ అపచారం మన్నించవలసిందని మిమ్మల్ని సవినయంగా ప్రార్థిస్తున్నాము."

అదంతా గోపాలవర్మ కొక వజ్రాఘాతంలా తగిలింది.

మొదట ఆతడది నమ్మలేదు. తిరిగి జనకుని ముఖం పరీక్షగా పరిశీలించాడు. నిజమే. అది ప్రేత దేహమే! సందేహం లేదు. మహామాత్యుడు తన గుప్పిట బిగించిన చిన్న చిన్న తాళ్ళతో శంకరవర్మ శిరస్సు, హస్తాలు కదలాడేటట్లు చేస్తున్నాడు. అప్పుడిక ఉద్వేగ పడడంవల్ల ప్రయోజనమేమి లేదని గోపాలవర్మ మారు మాటాడకుండా అలాగే జనకుని ముఖం పరిశీలిస్తు ఒక్క వేడి నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టాడు. అతని చెంపల వెంట వేడి కన్నీరు సంతత ధారగా ప్రవహించింది.

ఎంతటి ధైర్యశాలి కెంతటి దారుణ మరణం సంభవించింది! ఎంతటి కరుణార్ద్ర హృదయుడు ధనలోభావిష్టుడై ఎంతటి కఠిన హృదయుడుగా మారిపోయాడు అని అనుకొంటున్నాడు గోపాలవర్మ. ఎంతటి కరుణాళువు లైనా కర్కశ రాజ్యాధికారం చేజిక్కించుకోగానే ఇలాగే మారిపోతారేమోనని అతనికి హఠాత్తుగా స్ఫురించింది.

సంతత ధారగా ప్రవహించే కన్నీటి మధ్యనించి శంకరవర్మ ముఖం పరిశీలిస్తున్న గోపాలవర్మ హృదయంలో ఆ భావం స్థిర స్వరూపం ధరించింది.

కాశ్మీర చక్రవర్తి శంకరవర్మ మృతదేహం, యువరాజు గోపాలవర్మ, మహామాత్యుడు అధిష్ఠించిన ఆ పట్టపు ఏనుగు అల్లాగే మెల్లి మెల్లిగా శ్రీనగర రాజవీధులగుండా సాగిపోయింది. ఆ దృశ్యం అంతా నిశ్చల దృష్టితో పరిశీలిస్తున్న కాశ్మీర యువరాజు గోపాలవర్మ పెదవుల నుండి అప్రయత్నంగా "రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువం!" అన్న దేవవాణీ సూక్తి అస్పష్టంగా పైకి వెలువడింది.